

Aanpak risicojeugd en jeugdgroepen

Hoe help je jongeren met schulden?

Het aantal jongeren in de leeftijd tot 25 jaar met een betalingsprobleem neemt toe. In 2015 ging het nog om 19.000 jongeren, eind 2019 hadden 32.000 jongeren een betalingsprobleem. Eind 2020 steeg dit aantal met 2000 naar 34.000 jongeren (BKR, 2021). Er is dus een duidelijke trend te zien.

Jongeren zijn financieel kwetsbaar. Ze hebben vaak flexibel werk en weinig tot geen vermogen waardoor ze geen buffer hebben om op terug te vallen. Daarnaast hebben veel jongeren een forse studieschuld van gemiddeld 15.000 euro. Het Nibud ziet een grote kans voor financiële scholing. In hun Scholierenonderzoek 2020 zegt 1 op de 5 scholieren dat er op school nooit aandacht is besteed aan hoe je met geld omgaat.

Jongeren hebben een beperkt besef van schulden en de gevolgen die dat heeft op de langere termijn.

Overgang naar zelfstandigheid

Met de 18de verjaardag verandert er veel voor jongeren. Dit is de leeftijd dat zij financieel verantwoordelijk zijn voor zichzelf, over eigen geld beschikken en zelfstandig beslissingen nemen. Deze overgang naar zelfstandigheid kan heel plotseling zijn, zeker als jongeren met conflicten het ouderlijk huis hebben verlaten of zelfs dakloos raakten. Jongeren met schulden zijn vaak kwetsbaar. Zij hebben een beperkt besef van schulden en de gevolgen die dat heeft op de langere termijn. Schulden ontstaan meestal door het 'onschuldig' geld lenen van klasgenoten. Op dat moment beseffen jongeren nog niet dat zij hiermee feitelijk al een schuld hebben.

Aan de basis van schulden zit vaak bepaald gedrag. Er zijn verschillende soorten schulden:

- overbestedingsschulden
- aanpassingsschulden
- onwetendheids- en vermijdingsschulden
- compensatieschulden
- overlevingsschulden
- informele schulden

Overbestedingsschulden

Jongeren die meer geld uitgeven dan zij aan inkomen ontvangen, bouwen overbestedingsschulden op. Bijvoorbeeld doordat zij zonder toestemming dure abonnementen afsluiten of aankopen doen op afbetaling.

Aanpassingsschulden

Met hun 18de verjaardag komen jongeren in een nieuwe levenssituatie terecht, die nieuwe regels kent. Bijvoorbeeld dat zij als meerderjarige verplicht zijn een zorgverzekering af te sluiten. Dat zijn de zogenoemde aanpassingsschulden.

Onwetendheids- en vermijdingsschulden

Als jongeren niet goed weten wat ze moeten doen of zich er niet eens van bewust zijn dat ze iets moeten doen, ontstaan onwetendheids- of vermijdingsschulden. Uit angst en schaamte schakelen ze geen goede hulp in. Denk aan verzekeringen, studie-financiering, uitkeringen enz. Na verloop van tijd openen ze vaak de post van instanties niet meer omdat de situatie hen volledig boven het hoofd is gegroeid.

Compensatieschulden

Gedrag dat tijdelijk nare gevoelens dempt en schulden met zich meebrengt, leidt tot compensatieschulden. Jongeren besteden dan bijvoorbeeld te veel geld aan drank en/of (soft)drugs om even aan hun schulden te ontsnappen. Op de langere termijn dragen deze schulden bij aan nog diepere ellende.

Overlevingsschulden

Naarmate de situatie van een jongere uitzichtlozer wordt, stapelen schulden zich op. Nu jongeren op eigen benen moeten staan, hebben ze geld nodig om in hun basisbehoeften te voorzien. Hebben ze hoge schulden, dan gaan ze het ene gat vullen met het andere. Bijvoorbeeld door uitkeringen en/of toeslagen door te laten lopen, zwart te rijden of boetes niet te betalen waardoor de schuld verder oploopt.

Informele schulden

Informele schulden staan wel bekend als straat-schulden. Dit zijn schulden die jongeren hebben op straat, van ouders of vrienden. Deze schulden

vormen vaak een blinde vlek, maar zijn een veelvoorkomend probleem. Met name jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) worstelen met deze onzichtbare schulden. Zij worden op straat uitgekozen door kwaadwillende personen die hen bewust misbruiken. Zo bouwen zij schulden op in het informele circuit. Daarmee kunnen zij later worden gedwongen om mee te doen aan criminele activiteiten.

Misbruik door criminelen

Het gebeurt steeds vaker dat criminelen kwetsbare jongeren via sociale media benaderen en geld aanbieden om gebruik te mogen maken van hun bankrekening. Ook op andere manieren proberen criminelen toegang te krijgen tot bankrekeningen van kwetsbare jongeren, bijvoorbeeld door scholieren te benaderen op het schoolplein. Voor verschillende vormen van financiële fraude gebruiken criminelen jongeren zogenoemde geldezels (money mules) of

Naarmate de situatie van een jongere uitzichtlozer wordt, stapelen schulden zich op.

katvangers om hun eigen identiteit te verbergen. Bijvoorbeeld door het openen van een bankrekening. Een minderjarige katvanger krijgt dan een vergoeding om zijn bankpasje uit te lenen of neemt geld op van zijn rekening en geeft dit af aan een criminele 'vriend'. Is deze jongere voor de wet volwassen, dan kunnen er zelfs auto's en woningen op zijn naam worden gezet. Zo zet hij bijvoorbeeld een kenteken op zijn naam, terwijl hij de auto zelf niet gebruikt. De auto blijft vaak onverzekerd en belastingen en boetes worden niet betaald. Voor het aanvragen voor een telefoon hoeft een jongere soms alleen maar een paar aanvraagformulieren in te vullen. Hij ontvangt hiervoor een vergoeding van de daadwerkelijke gebruiker die vervolgens de telefoon regelmatig gebruikt voor criminele doeleinden. Dit kan leiden tot hoge schulden. En voor de katvanger kan dit vergaande gevolgen hebben.

Rico kreeg zijn eerste schulden op zijn 13de

"Ik dacht er te makkelijk over. Ik liep over een terrein waar je niet mag lopen. Boete. Ik kreeg ook een keer een boete voor het beledigen van een ambtenaar. Een keer liep ik met een schroevendraaier op straat na zes uur 's avonds. Op mijn 15de kreeg ik een scooter. Ik ging veel te hard rijden. Bij een doorgetrokken streep inhalen. 'Wheelies' maken. Dus kreeg ik ook de nodige verkeersboetes. Ik dacht er echt te makkelijk over. Toen ik 16 was, had ik al € 5000,- schuld. Nog nooit had ik een boete betaald. Bij mijn vrienden betaalden hun moeders altijd hun boetes. Maar die van mij werden niet betaald. Dus dan dacht ik: ik betaal ook niet. Een jaar later had ik al € 10.000,- schuld. En volgens mij is het daarna zelfs verdubbeld. Ik denk er gewoon te makkelijk over. Ik heb bijvoorbeeld scooters op mijn naam staan waar niet meer op te rijden is. Dus dan schors ik ze. En een jaar later krijg je weer de vraag om het opnieuw te schorsen of te verzekeren. En dat vergeet ik dan. Of ik heb de brief niet gezien. Dan denk ik: laat maar zitten, het komt wel. Op een gegeven moment is die boete ook weer € 1.000,-, dan wordt-ie € 1.500,- en dan € 2.000,-. Daar had ik er ook al een stuk of 3, 4 van. Voor m'n 18de had ik al meer dan €20.000,- schuld."

Stress verlamt een mens

Voor veel jongeren lijkt de situatie uitzichtloos. Problemen blijven zich opstapelen. Stress, een laag IQ, een sociaal netwerk dat onvoldoende in staat is om te kunnen helpen en de digitalisering van de overheid maken de situatie vaak niet makkelijker. Niet alleen de jongere is het overzicht kwijt, maar de hulpverlener vaak ook. Stress door schulden verlamt een mens. In die stressvolle situatie moeten jongeren 3 zware stappen zetten:

1. Toegeven dat er een probleem is dat ze zelf niet kunnen oplossen.
2. Overzicht creëren en zorgen dat de schuld niet verder oploopt.
3. Aflossen van de schulden.

Bied maatwerk

De aanpak van schulden is maatwerk. Een lokale aanpak die werkt, begint bij de integrale aanpak van risicovol en crimineel gedrag van jongeren. Deze aanpak moet het uitgangspunt zijn voor alle partijen.

Stress, een laag IQ, een sociaal netwerk dat onvoldoende in staat is om te kunnen helpen en de digitalisering van de overheid maken de situatie vaak niet makkelijker.

Om de schuldenproblemen het hoofd te bieden, is het van belang dat verschillende gemeentelijke afdelingen, overheidsinstanties en zorg- en welzijns-partners goed samenwerken. Onder regie van de gemeente maken de partners afspraken om meer preventieve maatregelen te treffen, maken vroeg-signaleren en ingrijpen mogelijk en bieden betere hulp en ondersteuning bij het oplossen van schuldenproblemen.

Geef financiële voorlichting

Preventie is daarnaast van groot belang in de aanpak van schulden en een belangrijke pijler. Voorkom dat financiële problemen gemakkelijk kunnen ontstaan. Signaleer ook tijdig problemen en zorg dat wanneer de schulden toch ontstaan, deze niet zo buitensporig hoog kunnen oplopen. Maak jongeren bewust van de gevolgen die schulden hebben. Zorg dat risicovol gedrag niet normaal wordt gevonden. Het zou een grote winst kunnen zijn als scholen een rol oppakken en aandacht hebben voor het voorkomen van schulden. Financiële voorlichting mag meer een onderdeel worden van het onderwijs, met name voor de kwetsbare groep. Veilig leren omgaan met geld is tenslotte een belangrijke preventiestrategie.

Grijp tijdig in

Naast financiële voorlichting is tijdig ingrijpen een belangrijke maatregel. Wanneer het dreigt mis te gaan, moeten jongeren met hun vragen eerder aan kunnen kloppen bij de schuldhulpverlening. Instanties kunnen een voorbeeld nemen aan particuliere bedrijven die eerder in beweging komen bij signalen die duiden op betalingsproblemen. Zoals bij enveloppen die retour komen. Samenwerken met zorgverzekeraars is hierbij een goede optie. Soms heeft een samenwerkingspartner 2 maanden geen signaal ontvangen van een jongere. Dan kan hij hem direct benaderen en met hem in gesprek gaan. Zo houd je problemen binnen de perken.

Praktische en morele hulp

Hulpverleners van kwetsbare jongeren, waaronder woonbegeleiders, ondersteunen hen in hun weg naar zelfstandigheid. Daar hoort ook het uitzoeken van een chaotische financiële situatie bij. Dit onderdeel moet aantrekkelijker worden voor (woon)begeleiders. Zowel praktische als morele hulp is van groot belang.

Een paar tips:

- Ont-zorg jongeren wanneer de situatie hen boven het hoofd lijkt te groeien. Neem een stukje verantwoordelijkheid over, zodat de schulden niet verder oplopen.
- Maak een overzicht van de exacte schulden en stabiliseer de jongere.
- Boek concrete resultaten door regelingen te treffen en doe schuldeisers een aanbod.

Zo wordt een jongere steeds meer zorgenvrij en dat verlaagt de stress. Wanneer de stress iets afneemt, is het tijd om te kijken op welke manieren er ruimte kan worden gemaakt om schulden af te lossen. Het is heel belangrijk om dit samen met een jongere te doen. Want het gaat om gedragsverandering. Wanneer de situatie stabiel is en het stressniveau beheersbaar, laat dan de jongere weer zoveel mogelijk de regie in eigen handen nemen. Ga naast de jongere zitten en laat hem het werk doen. Zo pakt hij de leiding over zijn eigen leven terug.

Een inzichtelijker schuldensysteem

Het schuldensysteem is nog steeds volstrekt onoverzichtelijk. Een hulpverlener heeft vaak al moeite om het systeem te doorgronden, hoe moet een kwetsbare jongere het dan begrijpen? Door het systeem inzichtelijker te maken, kunnen gevoelens van machteloosheid of onrechtvaardigheid verminderen. Tot die tijd maak je de drempel voor jongeren zo laag mogelijk om bij de schuldhulpverlening aan te kloppen. Dan kan het meeste leed wellicht worden voorkomen.

Stichting het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (het CCV) draagt bij aan de maatschappelijke veiligheid door het stimuleren van publiek-private samenwerking, actieve kennisdeling van de veiligheidspraktijk en kwaliteitsontwikkeling van instrumenten en regelingen.

Vormgeving: CO3, Woltera Niemeijer **Fotografie:** Shutterstock, Unsplash.

© Het CCV, oktober 2016. Geactualiseerd in december 2021.